भविष्यन्ति मनोस्तस्य तनयाः पृथिवीश्वराः॥११॥
रुद्रपुत्त्रस्तु सावर्णिर्भविता द्वादशो मनुः।
ऋतधामा च तत्रेन्द्रो भविता शृणु मे सुरान्।
हरिता लोहिता देवास्तथा सुमनसो द्विज!।
सुकर्म्माणः सुरापाश्च दशकाः पञ्च वै गणाः॥
तपस्वी सुतपाश्चैव तपोमूर्त्तिस्तपोरतिः।
तपोधृतिर्द्युतिश्चान्यः सप्तमस्तु तपोधनः॥
देववानुपदेवश्च देवश्रेष्ठादयस्तथा।
भविष्यन्ति मनोस्तस्य महावीर्य्याः सुता नृपाः॥१२॥
त्रयोदशो रौच्यनामा भविष्यति मुने! मनुः।
सुत्रामणिः सुकर्म्माणः सुधर्म्माणस्तथापरः॥
त्रयस्त्रिंशद्विभेदास्ते देवानां ये तु वै गणाः।
दिवस्पतिर्महावीर्य्यस्तेषामिन्द्रो भविष्यति॥
निर्मोहस्तत्त्वदर्शी च निष्प्रकम्पो निरुत्सुकः।
धृतिमानव्ययश्चान्यः सप्तमः सुतपा मुनिः॥
सप्तर्षयस्त्विमे तस्य पुत्त्रानपि निबोध मे।
चित्रसेनविचित्राद्या भविष्यन्ति महीक्षितः॥१३॥
भौत्यश्चतुर्दशश्चात्र मैत्रेय! भविता मनुः।
शुचिरिन्द्रः सुरगणास्तत्र पञ्च शृणुष्व तान्॥
चाक्षुषश्च पवित्राश्च कनिष्ठा भ्राजिनस्तथा।
वातावृद्धाश्च वै देवाः सप्तर्षीनपि मे शृणु॥
अग्निबाहुः शुचिः शुक्रो मागधोऽग्नीध्र एव च।
युक्तस्तथाजितश्चान्यो मनुपुत्त्रानतः शृणु॥
उरुगम्भीररन्ध्राद्या मनोस्तस्य सुता नृपाः।
कथिता मुनिशार्दूल! पालयिष्यन्ति मेदिनीम्॥१४॥
चतुर्युगान्ते वेदानां जायते किल विप्लवः।
प्रवर्त्तयन्ति तानेत्य भुवि सप्तर्षयो दिवः॥
कृते कृते स्मृतेर्विप्र! प्रणेता जायते मनुः।
देवा यज्ञभुजस्ते तु यावन्मन्वन्तरन्तु तत्॥
भवन्ति ये मनोः पुत्त्रा यावन्मन्वन्तरं हि तैः।
तदन्वयोद्भवैश्चैव तावद्भूः परिपाल्यते॥
मनुः सप्तर्षयो देवा भूपालाश्च मनोः सुताः।
मन्वन्तरे भवन्त्येते शक्रश्चैवाधिकारिणः॥
चतुर्द्दशभिरेतैस्तु गतैर्मन्वन्तरैर्द्विज!।
सहस्रयुगपर्य्यन्तः कल्पो निःशेष उच्यते।
तावत्प्रमाणा च निशा ततो भवति सत्तम!॥"
इति विष्णुपुराणे ३ अंशे २ अध्यायः॥*॥
मन्वन्तरश्रवणफलं यथा,—
"श्रुते मन्वन्तरे पूर्व्वे धर्म्ममाप्नोति मानवः।
स्वारोचिषस्य श्रवणात् सर्व्वान् कामानवाप्नुयात्॥
औत्तमे धनमाप्नोति ज्ञानञ्चाप्नोति तामसे।
रैवते च श्रुते बुद्धिं सुरूपां विन्दते स्त्रियम्॥
आरोग्यञ्चाक्षुषे पुंसां श्रुते वैवस्वते बलम्।
गुणवत् पुत्त्रपौत्त्रांश्च सूर्य्यसावर्णिके श्रुते॥
माहात्म्यं ब्रह्मसावर्णेर्धर्म्मसावर्णिके शुभाम्।
मतिमाप्नोति मनुजो रुद्रसावर्णिके जयम्॥
जातिश्रेष्ठो गुणैर्युक्तो दक्षसावर्णिके श्रुते।
विशातयत्यरिबलं रौच्यं श्रुत्वा मनूत्तमम्॥
देवप्रासादमाप्नोति भौत्ये मन्वन्तरे श्रुते।
तथाग्निदीप्तिं पुत्त्रांश्च गुणयुक्तानवाप्नुते॥
सर्व्वाण्यनुक्रमाद्यस्तु शृणोति मुनिसत्तम!।
मन्वन्तराणि तस्यापि श्रूयतां फलमुत्तमम्॥
तत्र देवानृषीन् विप्रान्मनूंस्तत्तनयान् नृपान्।
इन्द्रांश्च श्रुत्वा सर्व्वेभ्यः पापेभ्यो विप्रमुच्यते॥
देवेन्द्रर्षिनृपाश्चान्ये ये तन्मन्वन्तराधिपाः।
ते प्रीयन्ते तथा प्रीताः प्रयच्छन्ति शुभां मतिम्॥
ततः शुभां मतिं प्राप्य कृत्वा कर्म्म तथा शुभम्।
शुभां गतिमवाप्नोति यावदिन्द्राश्चतुर्द्दश॥
सर्व्वे स्युर्ऋतवः सौम्याः सर्व्वे सौम्यास्तथा ग्रहाः।
भवन्त्यसंशयं श्रुत्वा क्रमान्मन्वन्तरस्थितिम्॥"
इति मार्कण्डेयपुराणे मन्वन्तरानुवर्णनं नामाध्यायः॥

मपष्टः, पुं, (मयुष्टकः। पृषोदरादित्वात् साधुः।) वनमुद्गः। इत्यमरटीकायां भरतः।२।९।१७॥

मपष्टकः, पुं, (मपष्ट एव। मपष्ट+स्वार्थे कन्।) वनमुद्गः। इत्यमरटीकायां भरतः।२।९।१७॥

मपुष्टकः, पुं, (मयुष्टकः। पृषोदरादित्वात् साधुः।) वनमुद्गः। इत्यमरटीकायां भरतः।२।९।१७॥

मभ्र, गतौ। इति कविकल्पद्रुमः। (भ्वा०-पर०-सक०-सेट्।) ओष्ठ्यवर्गचतुर्थोपधः। मभ्रति। इति दुर्गादासः॥

मम, व्य, मदीयम्। आमार इति भाषा। यथा,
"ममत्वं मम राज्यस्य राज्याङ्गेष्वखिलेष्वपि।
जानतोऽपि यथाज्ञस्य किमेतन्मुनिसत्तम!॥"
इति मार्कण्डेयपुराणे देवीमाहात्म्यम्॥
"तेषु अमदीयत्वं जानतोऽपि मम यथाज्ञस्य अज्ञस्येव राज्यादिषु ममत्वमेतत् किं किं निबन्धनमित्यर्थः।" इति तट्टीकायां नागोजीभट्टः॥
अस्याव्ययत्वेन स्पष्टप्रमाणं ममत्वशब्दे द्रष्टव्यम्। अस्मच्छब्दस्य षष्ठ्येकवचनान्तस्येदं रूपं तत्पदं त्रिषु लिङ्गेषु सदृशम्॥

ममता, स्त्री, (मम+भावे तल्। टाप्।) दर्पः। अभिमानः। इति हेमचन्द्रः। २। २३१॥ ममत्वम्। यथा,—
"तथापि ममतावर्त्ते मोहगर्त्ते निपातिताः॥"
इति देवीमाहात्म्यम्॥
(उतथ्यपत्नी। सा तु दीर्घतमोमाता। यथा, ऋग्वेदे। ६। १०। २।
"स्तोमं यमस्मै ममतेव शूषं
घृतं न शुचि मतयः पवन्ते॥"
"ममता नाम ब्रह्मवादिनी दीर्घतमसो माता।" इति तद्भाष्ये सायनः॥)

ममतायुक्तः, पुं, (ममतया युक्तः।) कृपणः। इति शब्दमाला॥ अभिमानादिविशिष्टे, त्रि॥

ममत्वं, क्ली, (मम+भावे त्व।) मदीयत्वम्। यथा, मार्कण्डेयपुराणे।
"दुःखायतनभूतो हि ममत्वालम्बनो गृही॥"
स्नेहः। यथा,—
"सोऽचिन्तत्तदा तत्र ममत्वाकृष्टचेतनः।"
इति देवीमाहात्म्यम्॥
"ममत्वेन स्नेहेन आकृष्टा चेतना मतिर्यस्य।
ममेति षष्ठ्यन्तरूपमव्ययं तस्य भावः ममत्वम्॥"
इति तट्टीकायां काशीरामः॥

ममापतालः, पुं, (मव्यति बध्नाति जनानिति। मव्य बन्धने+"मव्यतेर्यलोपो मश्चापतुट् चालः।" उणा० ५। ५०। इति आलप्रत्ययः। धातोर्यलोपः मकारश्चान्तस्य प्रत्ययस्यापतुडागमश्च।) विषयः। इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः॥

मय, ङ गतौ। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-आत्म०-सक०-सेट्।) ङ, मयते। इति दुर्गादासः॥

मयः, पुं, (मयते द्रुतं गच्छतीति। मय्+पचाद्यच्।) उष्ट्रः। इत्यमरः।२।९।७५॥ अश्वतरः। दानवविशेषः। स तु दैत्यानां शिल्पी। इति मेदिनी। ये, ४४॥ (अयं हि युधिष्ठिरस्य राज्ञः सभां विरचितवान्। यथा, शिशुपालवधे। १३। ५०।
"उपनीय बिन्दुसरसो मयेन या
मणिदारुचारु किल वार्षपर्व्वणम्।
विदधेऽवधूतसुरसद्मसम्पदं
समुपासदत् सपदि संसदं स ताम्॥")
तस्य सप्तापत्यानि यथा, वह्निपुराणे।
"मयस्य जाता हेमायां पुत्त्राः सप्त महाबलाः।
मायावी दुन्दुभिश्चैव वृषश्च महिषस्तथा।
बालिका वज्रकन्या च कन्या मन्दोदरी तथा॥"
(सुखम्। त्रि, गन्ता। यथा, वाजसनेयसंहितायाम्। २२। १९।
"हयोऽस्यत्योऽसि मयोऽस्यर्व्वासि।" "मयोऽसि मयते गच्छति मयः मय गतौ पचाद्यच्। यद्वा मय इति सुखनाम सुखरूपोऽसि।" इति तद्भाष्ये महीधरः॥)

मयटः, पुं, (मयते गच्छत्यत्रेति। मय+"शकादिभ्योऽटन्।" उणा० ४। ८१। इति अटन्।) तृणयुक्तहर्म्यः। इति हारावली॥ हलन्तश्चेत् तद्रूपार्थे प्राचुर्य्यार्थे च मयट् इति प्रत्ययो भवति॥

मयष्टकः, पुं, (मयुष्टकः। पृषोदरादित्वात् साधुः।) वनमुद्गः। इत्यमरटीकायां भरतः॥

मया, स्त्री, (मयते गच्छति रोगोऽनया। मय्+कः। स्त्रियां टाप्।) चिकित्सा। इति शब्दचन्द्रिका॥ त्रि, तृतीयैकवचनान्तास्मच्छब्दस्य रूपम्॥ (यथा, हितोपदेशे। १। २२१।
"इहैव दृष्टानि मयैव तानि
जन्मान्तराणीव दशान्तराणि॥")

मयी, स्त्री, (मय+"पुंयोगादिति।" ४। १। ४८। इति ङीष्।) मयस्य स्त्रीजातिः। उष्ट्री। इति व्याकरणम्॥

मयुः, पुं, (मयङ् गतौ+न्यङ्क्वादित्वात् कुः। इत्यमरटीकायां रघुनाथः॥ यद्वा, मिनोति सुशब्दं करोतीति। मि+"भृमृशीतृचरित्सरितनिधनिमिमस्जिभ्य उः।" उणा०१।७। इति उः।)